

**OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇEVRE DOSTU DAVRANIŞLARI, ÇEVRE KİMLİKLERİ
VE EMPATİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ¹**

Dr. Öğretim Üyesi Hande GÜNGÖR,
Pamukkale Üniversitesi,
hgungor@pau.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4245-0208

Öğretim Görevlisi İlkay GÖKTAŞ,
Ondokuz Mayıs Üniversitesi,
ilkay.goktas@omu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4701-455X

Prof. Dr. Hülya GÜLAY OĞELMAN,
Sinop Üniversitesi,
ogelman@sinop.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4245-0208

Özet

Dünyamızın karşı karşıya olduğu çevre sorunları neticesinde çevre duyarlılığının önemi de artmıştır. Bu araştırmanın amacı okul öncesi öğretmen adaylarının, çevre dostu davranışları, çevre kimlikleri ve empatik eğilimlerini incelemek olarak belirlenmiştir. Araştırmaya Türkiye'nin farklı illerinde okul öncesi öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 269 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Empati Ölçeği, Çevre Kimliği Ölçeği, Çevre Dostu Davranışlar Ölçeği kullanılmıştır. Veriler Google Form programı ile elektronik ortamda toplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların çevre dostu davranış puan ortalamalarının yüksek; çevre kimliklerinin çok güçlü olduğu görülmüştür. Ayrıca okul öncesi öğretmen adaylarının çevre kimlikleri ile empati düzeyleri arasında pozitif yönlü, anlamlı ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çevre dostu davranış, çevre kimliği, empatik eğilim

**INVESTIGATION OF THE ENVIRONMENTAL FRIENDLY BEHAVIORS, ENVIRONMENTAL
IDENTITY AND EMPATHY LEVELS OF PRE-SERVICE TEACHERS****Abstract**

As a result of the environmental problems our world is facing, the importance of environmental awareness has increased. The aim of this study was to examine the environmental friendly behaviors, environmental identities and empathic tendencies of pre-service teachers. 269 pre-service teachers studying in the department of pre-school teaching in different provinces of Turkey participated in the research. Survey method was used in the research. Personal Information Form, Empathy Scale, Environmental Identity Scale, and Environment Friendly Behaviors Scale were used as data collection tools. The data were collected electronically with the Google Form program. SPSS 22.0 statistical package program was used in the analysis of the data. As a result of the research,

¹ Bu çalışma, 12-14 Mayıs 2022 tarihlerinde Eğitimde Mükemmellik Derneği ve Prizren Üniversitesi tarafından düzenlenen "13'üncü Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler" kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır.

Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

Güngör & Göktaş & Ogelman

the participants' Environmental Friendly Behavior mean scores were high; environmental identities were very strong. Also it has been observed that there was a significant and low level relationship between the environmental identities of pre-service teachers and their empathy levels.

Keywords: Pro-environmental behavior, environmental identity, empathetic disposition

GİRİŞ

Sanayileşmenin artışı ile birlikte fosil yakıtların yoğun kullanımı, bunun yanında iklim değişikliği, çölleşme, biyolojik çeşitliliğin yok olması gibi pek çok sorunla yüz yüze kaldığımız günümüzde çevre sorunlarının çözümü artık her bireyin bilinçli davranmasını elzem kılacak boyutlara ulaşmıştır (Aydın ve Çamur, 2017). Küresel olarak yaşanan sorunlar neticesinde dünyanın içinde bulunduğu son durumun değiştirilebilmesi ancak eğitim ile mümkündür. Artan nüfus ve değişen alışkanlıklar ile birlikte tüketim artmakta, bu süreçte de doğal kaynaklar bilinçsizce kullanılmaktadır. İnsanların bilinçlenmesi, çevre dostu davranışlar edinmesi sürecinde en önemli görevlerden biri de öğrenmenin en yüksek düzeyde olduğu okul öncesi dönem çocuklarının eğitimcilerine düşmektedir. Küçük çocuklar, doğaya yönelik ilgileri ve öğrenme potansiyelleri ile çevreyi tanıma açısından oldukça önemli bir avantaja sahiptirler (Başal,2003).

Okul öncesi dönemden itibaren çocuklara çevre eğitiminin verilmesi, çocukların öğrendikleri bilgileri tutum ve davranışlara dönüştürmesi açısından yararlı olacaktır. Okul öncesi dönem çocuklarda kimlik gelişiminin şekillendiği bir dönemdir. Dolayısıyla bu dönemde çocuklara verilecek olan sistemli bir çevre eğitimi ile çocuğun çevre hakkındaki tutum ve davranışlarının olumlu geliştirilmesine katkı sağlayacaktır (Gülây, 2011; Karataş, 2013; Smith, 2001).

Çevrenin korunmasında kurumsal uygulamalar ve teknolojik uyumun yanı sıra bireysel davranış değişikliğinin önemi de oldukça büyüktür. Bu nedenle kişilerin çevre dostu davranışlar sergilemesi, her geçen gün davranışlarını geliştirmesi önemlidir. Çevre dostu davranışlar; çevrenin korunmasına ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik eylemlerde bulunabilmeyi, doğal çevrenin sürdürülebilirliğine katkıda bulunan davranışları ifade etmektedir (Klein ve Huffman, 2013; Schultz ve Kaiser,2012). Çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlamak için bireylerin sergiledikleri davranışlar; enerji tüketimini azaltma, çamaşırların yıkanma sıklığını azaltma, kullanılan kağıdı geri dönüştürme gibi davranışlar olarak açıklanabilir (Lange ve Dewitte, 2019; Mesmer-Magnus: 2013). Bu davranışların kazanımı ve sürekliliği için okul öncesi dönemden itibaren çevre eğitimi verilmelidir. Okul öncesi dönemde kazandırılacak çevre dostu davranışlar; çocukların içinde buldukları alanı düzenlemesi (odası, sınıfı gibi), oyuncaklarını ve kıyafetlerini toplaması, kullanılan eşyaların tekrar yerlerine yerleştirilmesi gibi davranışlardır. Bununla birlikte öğretmenlerin elektrik ve su kullanımında tasarrufu öğretmesi, artık materyal kullanımında geri dönüştürülebilirlik ile ilgili bilgi vermesi çocukların yetişkin bir birey olduklarında çevre ile ilgili daha fazla sorumluluk almalarına katkı sağlayacaktır (Günindi, 2010; Taşkın ve Şahin, 2008).

Çevre dostu davranışlar ile oldukça ilgili bir başka kavram ise çevre kimliğidir. Çevre kimliği kavramı; kişinin çevreyle ilgili olarak kendine atfettiği anlamlar olarak tanımlanabilir (Stets & Biga, 2003). Çevresel kimlik, insanların dünyayı algılama, çevre ile bağ oluşturma, çevrenin kişi için önemli olma durumu gibi benlik kavramlarını oluşturma biçimlerinin bir parçasıdır. Çevre kimliği kavramı kim olduğumuzun önemli bir parçasıdır. Çevre kimliği; bireylerin çevre ile ilgili benlik algılarını, çevre ile özdeşleşmelerini, özetle çevre ile ilişkilerini ifade eder (Clayton, 2003; Kals ve Ittner, 2003). Çevre kimliği gelişmiş bireyler, davranışlarının sonuçlarının çevre üzerindeki etkisini düşünerek hareket ederler. Bu durum bireyin tüketim davranışları üzerinde oldukça etkilidir (Payne, 2001). Okul öncesi dönemden itibaren çocukların bu bilinçle yetişmesi yetişkin bir birey olduklarında çevre kimliklerinin güçlü olmasına bu da çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlayacaktır.

Bireyin sosyal yaşama uyum sağlayabilmesi için empati becerisi önemli bir beceridir. Empati sağlıklı bir iletişimin vazgeçilmez bir parçasıdır. Empatinin farklı boyutları bulunmaktadır. Bunlardan ilki karşıda görülen duyguya otomatik olarak uygun duygusal tepki verme durumudur. Bu durum "bilişsel empati" olarak isimlendirilmektedir. İkincisi ise karşındaki insanın olumsuz duygularını, sorunlarını anlama ve çözüm üretme sürecidir. Bu boyut "empatik ilgi, sempati" olarak isimlendirilir (Bora ve Baysan, 2009).

Bu bilgiler ışığında çevre eğitimi kapsamında başka insanlar ile empati kurmanın yanı sıra doğayla, çevreyle empati kurabilmek de oldukça önemlidir. Doğa ile kurulan empati doğaya karşı tutum ve davranışlarımız üzerinde etkili olacaktır (Özyürek, 2021). Öğretmen adaylarının ve dolayısıyla öğretmenlerin çevre konusundaki bilgileri, tutum ve davranışları çocuklara verecekleri eğitimi doğrudan etkileyecektir. Öğretmenlerin empati düzeylerinin gelişmiş olması doğayla kurulan empatinin otomatik duygusal tepkilerden çok bilinçli davranışsal tepkilerden oluşmasına katkı sağlayacaktır (Elikesik, 2013). Konuk ve Yıldırım (2018) empati becerisini destekleyen etkinliklerle hazırlanan bir eğitim programının çocukların çevre bilinci düzeylerini önemli ölçüde artırdığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla eğitim programlarında hem empati becerisine yönelik etkinliklerin hem de çevre bilincine yönelik etkinliklerin yoğunlaştırılması çocukların çevre kimlikleri üzerinde olumlu etkiler oluşturacaktır.

Çocuğun hem çevre tutumlarının gelişimi hem de empati becerilerinin gelişimi için rol modeller ve çocuklara sunulan deneyim fırsatları önemlidir. Nitekim evde saldırgan davranışlar gözlenen ailelerin çocuklarının empati becerilerinin, saldırgan davranışlar gözlenmeyen ailelerin çocuklarına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçları çocukların öğrenmelerinde deneyim ve rol model olan ailenin etkisini de göstermektedir (Taner Derman, 2013)

Çevre dostu davranışlar sergilemek için doğa ve gelecek nesil ile empati kurabilmek ve çevre konularında bilinçli olmak gerekmektedir. Çevre dostu davranışların kazandırılmasında en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Dolayısıyla öğretmen adaylarının sahip oldukları tutumlar ve çevre kimlikleri büyük önem taşımaktadır. Literatürde hem okul öncesi öğretmenlerinin hem de okul öncesi öğretmen adaylarının çevre bilinç, çevre dostu davranışları, çevre kimlikleri ve empati becerileri ile ilgili araştırmalar yer almaktadır (Duru ve Bakanay, 2021; Erten, 2005; Gül ve diğ., 2022; Günindi, 2010; Yurtsever, 2001). Ancak tüm bu becerilerin birlikte incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Gerçekleştirilen araştırmanın, okul öncesi öğretmen adaylarının çevre dostu davranışları, çevre kimlikleri ve empati becerilerinin ilişkisini açıklaması bakımından alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Doğada tüm varlıklarla birlikte saygıyla yaşayabilme becerisi için çevre dostu davranışların yanında empati becerisine ihtiyaç olduğu düşünülmüş ve bu bilgiler ışığında araştırmanın amacı şu şekilde belirlenmiştir:

Amaç

Bu çalışma okul öncesi öğretmen adaylarının, çevre dostu davranışları, çevre kimlikleri ve empatik eğilimlerini incelemek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen problem durumları aşağıda belirtilmektedir:

1. Katılımcıların çevre dostu davranış, çevre kimlikleri ve empati düzeyleri nedir?
2. Katılımcıların çevre dostu davranışları ile empati düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
3. Katılımcıların çevre kimlikleri ile empati düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Okul öncesi öğretmen adaylarının, çevre dostu davranışları, çevre kimlikleri ve empatik eğilimlerini incelemek amacı ile gerçekleştirilen araştırmada genel tarama modellerinden iki ve daha çok sayıdaki değişken arasındaki değişimin varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye'nin farklı illerinde okul öncesi öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 269 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Bilgileri

Kişisel Bilgiler	n	%
------------------	---	---

Cinsiyet	Kadın	219	81.4
	Erkek	50	18.6
	Toplam	269	100
Okul Türü	Özel Üniversite	125	53.5
	Devlet Üniversitesi	144	46.5
	Toplam	269	100
Sınıf	1. Sınıf	92	34.2
	2. Sınıf	57	21.2
	3. Sınıf	57	21.2
	4. Sınıf	63	23.4
	Toplam	269	100

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 219'unun (%81.4) kadın, 50'sinin (%18.6) erkek olduğu görülmektedir. Tablo 1'de ayrıca katılımcıların 125'inin (%53.5) özel üniversitede öğrenim gördüğü, 144'ünün (%46.5) ise devlet üniversitesinde öğrenim gördüğü belirtilmektedir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu:

Katılımcılar ile ilgili cinsiyet, üniversite türü, sınıfı gibi demografik özelliklerin belirlenmesine yönelik araştırmacılar tarafından oluşturulmuş formdur.

Empati Ölçeği (EÖ):

Baron-Cohen ve arkadaşları tarafından geliştirilen EÖ'nün Türkçe'ye uyarlama çalışması Bora ve Baysan (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. EÖ orijinal halinde 3 alt boyut 40 maddeden oluşmaktadır. Türkçe uyarlama çalışmasında EÖ, 26 maddeden oluşan, Bilişsel Empati (BE), Empatik İlgil-Sempati (ES), Emosyonel Yanıt (EY) ve Sosyal Yeti (SY) olmak üzere 4 alt boyutlu olarak geçerli-güvenilir bulunmuştur. EÖ'nün maddelerinin arasında ayrıca kişinin testin amacına odaklanmasına engel olmak amacı ile çeldirici maddelerde bulunmaktadır. Tablo 2'de geçerli ve güvenilir bulunan maddelerinin hangi alt boyutlarda yer aldığı gösterilmektedir. Ölçekte kullanılan çeldirici maddelerde Tablo 2'de yer almaktadır.

Çevre Kimliği Ölçeği (ÇKÖ):

layton (2003) tarafından geliştirilen ÇKÖ, Türkçe'ye Clayton ve Kılınc (2013) tarafından uyarlanmıştır. Ölçek, 1 (Hiç) ve 7 (Tamamen doğru) arasında değişen 7'li Likert olarak hazırlanmıştır. Ölçek 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler çevreye yönelik tutum ve değerler, çevre dostu davranışlar ve çevre ile ilgili çelişkili bir durumda verilebilecek kişisel kararlar ile ilgilidir. Ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı Türkçe'ye uyarlama çalışmasında 0,90 olarak belirtilmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 168 ve en düşük puan 24'tür (Clayton ve Kılınc 2013) Gerçekleştirilen araştırmada ölçeğin güvenilirlik kat sayısı Cronbach alpha 0,93 olarak bulunmuştur. Uygulanan ÇKÖ'nün derecelendirilmesi aşağıda belirtilmektedir (Öztarakçı, 2019):

Çevre Kimliği	Ölçekten alınan puan aralığı
Çok zayıf:	24-52
Zayıf:	53-81
Orta güçlü:	82-110
Güçlü:	111-139
Çok güçlü:	140-168

Çevre Dostu Davranışlar Ölçeği (ÇDDÖ), ÇDDÖ, Tanık (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 1 (Hiç) ve 5 (Epey) arasında değişen 5'li Likert tipinde toplam 26 maddeden oluşmaktadır. ÇDDÖ, Geri dönüşüm, Çevre eğitimi, ve Ekonomik Davranışlar olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. ÇDDÖ toplam puanlar üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçeğin Cronbach alpha güvenirlik katsayısı gerçekleştirilen araştırmada 0,87 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek puanlar en yüksek, 130; en düşük 26'dır.

ÇDDÖ'nün derecelendirilmesi aşağıda belirtilmektedir (Öztrakçı, 2019):

<u>Çevre Dostu Davranışlar</u>	<u>Ölçekten alınan puan aralığı</u>
Çok düşük:	26-46
Düşük:	47-67
Orta:	68-88
Yüksek:	89-109
Çok yüksek:	110-130

Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 17/02/2021 tarih ve E.19945 sayı ile etik kurul uygunluk onayı ile toplanmıştır. Veri toplama sürecinde Google Form programından yararlanılmıştır. Google Form programı aracılığıyla oluşturulan "*Kişisel Bilgi Formu*", "*EÖ*", "*ÇDDÖ*" ve "*ÇKÖ*" 2020-2021 bahar eğitim öğretim döneminde katılımcılar tarafından doldurulabilmesi için elektronik ortamda iletilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizlerinde hangi testlerin kullanılacağını belirlemek için Normallik Testlerinden Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi uygulanmıştır. Kolmogorov-Smirnov Testi analizi sonunda araştırmanın bağımlı değişkenleri olan çevre dostu davranış puanları ($K-S(Z)=.042$), çevre kimlikleri puanları ($K-S(Z)=.099$) ve empati test puanlarının ($K-S(Z)=.065$) normal dağılım göstermediği belirlenmiştir ($p<0.05$). Bu nedenle analizlerde non-parametrik tekniklerden yararlanılmıştır. Katılımcıların çevre dostu davranış, çevre kimlikleri ve empati becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemek için Sperman Korelasyon Katsayısı'na bakılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2. Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Empati, Çevre Dostu Davranış ve Çevre Kimlikleri

Değişkenler	n	\bar{X}	SS
Çevre Dostu Davranış (ÇDD)	269	97.56	15.02
Çevre Kimliği (ÇK)	269	139.60	21.71
Empati Düzeyi (E)	269	22.17	7.56

Tablo 2'de katılımcıların EÖ, ÇDDÖ ve ÇKÖ'lerinden aldıkları puanların ortalamaları görülmektedir. Öztrakçı (2019) ÇKÖ'nden alınan puanların değerlendirmesinde puan aralığı 24-52 ise çok zayıf; 53-81 ise zayıf; 82-110 ise orta güçlü; 111-139 ise güçlü; 140-168 ise çok güçlü çevre kimliği olarak belirtmiştir. Tablo 2'de katılımcıların ÇKÖ puan ortalamaları değerlendirildiğinde Çevre Kimliklerinin ($\bar{X}=139.60$) çok güçlü olduğu söylenebilir.

Tablo 2'de öğretmen adaylarının çevre dostu davranış puan ortalamaları 97.56 olarak görülmektedir ($\bar{X}=97.56$). ÇDDÖ'nin derecelendirilmesine göre 89-109 puan aralığı çevre dostu davranışların yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Buna göre katılımcıların çevre dostu davranışlarının yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır.

Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

Güngör & Göktaş & Ogelman

109

Tablo 3. Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Empati Düzeylerinin, Çevre Dostu Davranış ve Çevre Kimlikleri ile İlişkisi

Değişkenler	ÇDD	ÇK	ED
ÇDD	1		
ÇK	.489*	1	
ED	.104	.242*	1

*p<.01

Tablo 3 incelendiğinde okul öncesi öğretmen adaylarının çevre kimlikleri ile empati düzeyleri arasında pozitif yönlü, anlamlı ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.242$, $p<.01$). Bu bulguya göre katılımcıların empati düzeyleri arttıkça çevre kimliklerinin güçlendiği söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarının, çevre dostu davranışlarının yüksek olduğu görülmüştür. Atik ve Doğan (2019) üniversite öğrencilerinin çevre dostu davranışlarını inceledikleri araştırmalarında öğrenim görülen fakülteye göre eğitim fakültesi öğrencileri lehine anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu belirtmektedirler. Önal ve meslektaşları (2020)'nin Fen Bilgisi öğretmen adayları ile gerçekleştirdikleri araştırma sonuçlarında, Fen Bilgisi öğretmen adaylarının güçlü bir çevre kimliğine ve çevre dostu davranışlara sahip oldukları görülmektedir. Okul öncesi öğretmen adaylarının çevre dostu davranışlarının yüksek düzeyde olmasının lisans eğitim süreçlerinde aldıkları çevre eğitimi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Çevre eğitimi ile ilgili bilgi düzeyinin artması ile çevre dostu davranışlarda da artış olduğu araştırmalarda görülmektedir (Atik ve Doğan, 2019; Bogner, 2002). Araştırmada çevre dostu davranışları yüksek olan öğretmen adaylarının çevre kimlikleri de çok güçlü bulunmuştur. Konu ile ilgili alan yazında yer alan çalışmaların sonuçlarının da bu bulguyu destekler nitelikte olduğu görülmektedir (Akehurst ve diğ., 2012; Balundé ve diğ., 2019; Roberts ve Bacon, 1997). Alnaıçık, (2010) üniversite öğrencilerinin çevreci yönelimleri ve çevreci davranış eğilimlerinin, demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelediği araştırmasında çevreci yönelim ile çevre dostu davranışları arasında pozitif yönlü bir korelasyon bulunduğunu belirtmektedir. Çevre ile ilgili bilginin artışı, duyarlılığı da artırmakta dolayısıyla çevre kimliklerini de güçlendirmektedir. Fazio ve Zanna (1981) deneyimin, tutum ve davranışlar üzerinde etkili olduğunu bildirmişlerdir. Bakogianni ve arkadaşları (2022) eğitimde doğa temelli yaklaşımların öğrencilerin fiziksel ve zihinsel sağlığı üzerindeki faydalarını öğretmenlerin de kabul ettiğini ve okul öncesi eğitimden başlayarak eğitime entegre edilmesinin gerekliliğini belirtmektedir.

Araştırmanın sonuçlarında okul öncesi öğretmen adaylarının çevre kimlikleri ile empati düzeyleri arasında anlamlı ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür. Akyol ve arkadaşları (2019), çalışmalarında Çevresel Davranış ile Bilişsel Empati arasında anlamlı ve düşük düzeyde bir ilişki; Çevresel Davranış ile Duygusal Empati arasında anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki; Çevresel Düşünce ile Bilişsel Empati arasında anlamlı ve düşük düzeyde bir ilişki ve Çevresel Düşünce ile Duygusal Empati arasında anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki olduğu belirtmektedirler. Başka bir araştırmada empati becerisine dayalı etkinliklerle desteklenen eğitimin ve uygulamaların öğrencilerin çevre bilinç düzeylerini önemli ölçüde artırdığı belirtilmiştir (Konuk ve Yıldırım, 2018). Yurtsever (2020) okul öncesi öğretmenleri ile yapmış olduğu çalışmada, empatik eğilimin doğayla ve çevre bilinci ile ilişki olduğunu belirtmektedir. İslam ve diğ. (2019) araştırmalarında iş yerlerinde de yüksek empatiye sahip çalışanların, çevre ile ilgili sosyal sorumluluklara katılımı algıladıkları ve daha fazla çevre yanlısı davranış sergilediklerini belirtmektedirler. Musitu-Ferrer ve diğ. (2019) araştırmalarında çevresel empati ile doğaya bağlılığın ilişkili olduklarını belirtmektedirler. Tüm canlılarla vakit geçirme fırsatı tanınan çok yönlü bir çevre

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır.

Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

Güngör & Göktaş & Ogelman

110

eğitiminde hem öğretmenlerin hem de çocukların empati becerileri olumlu etkilenecek, çevre dostu davranışlarında artış olacaktır (Hinds ve Sparks, 2010; Williams ve Chawla, 2015).

Geleceğimiz için çevreye verilen zararın önlenmesi her geçen gün daha önemli hale gelmektedir. Çevreye verilen zarar bireylerin çevre dostu davranışların artırılması ile azaltılabilir. Çevre dostu davranışların kazandırılmasında eğitim önemli bir rol sahibidir. Sancak (2022) üniversitede öğrenim gören 400 öğrenci ile yapmış olduğu çalışmada çevresel bilincin çevresel tutum ve çevresel davranış üzerinde olumlu etkisi olduğu ve aynı zamanda çevresel tutumunda çevresel davranış üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirtmektedir. Alan yazında konu ile ilgili araştırmalar, çevreye yönelik eğitimin okul öncesi dönemden itibaren başlaması gerektiğini vurgulamaktadır (Davis, 2010; Elliott ve Davis, 2009; Güngör, 2019; Güngör, 2021; Ji, 2015; Kahrıman-Öztürk, Olgan ve Güler, 2012; Yoo ve diğ., 2013). Okul öncesi dönemde uygulanan eğitimin niteliğinde öğretmen önemli bir unsurdur. Öğretmenin çevreye yönelik olumlu davranışları, güçlü çevre kimlikleri çocuklar içinde örnek oluşturacaktır. Bilginin ve dolayısıyla da davranışların artırılmasına yönelik çalışmalar kapsamında çevre eğitimleri alan öğretmenler ayrıca ebeveynlere de eğitimler vererek, eğitimin topluma yayılmasına katkı sağlayabilirler.

Gerçekleştirilen araştırma 269 okul öncesi öğretmen adayı ile sınırlıdır. Konu ile ilgili daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılabilir. Araştırmada nicel araştırma yöntemleri tercih edilmiş veriler Google formlar üzerinden toplanmıştır. Gelecek araştırmalarda nitel ya da karma araştırma yöntemi tercih edilerek farklı veri toplama tekniklerinden yararlanılabilir. Öğretmen adaylarının çevre dostu davranışları, empati becerilerini ve dolayısıyla çevre kimliğini geliştirmeye yönelik eğitim programları hazırlanarak eğitim fakültelerinde eğitim sürecine dahil edilebilir. Eğitim fakültelerinde verilen çevre eğitimi kapsamına öğretmen adaylarının empati becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalarda dahil edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akehrst, G., Afonso, C. and Martins Gonçaves, H. (2012). Re-examining green purchase behaviour and the green consumer profile: new evidences. *Management Decision*, 50 (5), 972-988. <https://doi.org/10.1108/00251741211227726>
- Akyol, A. K., Körükçü, Ö., Salı, G., ve Sariaslan, S. (2019). Ergenlerin çevreye yönelik tutumları ve empatik eğilimlerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(50), 51-70.
- Alnıaçık, Ü. (2010). Çevreci yönelim, çevre dostu davranış ve demografik özellikler: üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(20), 507-532.
- Aydın, A. H., ve Çamur, Ö. (2017). Avrupa birliği çevre politikaları ve çevre eylem programları üzerine bir inceleme. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 21-44.
- Bakogianni, E., Mylonas, F., & Skanavis, C. (2022). Engaging ecotherapy approaches in primary school system: Teachers' perceptions. *Environmental Communication and Health Promotion*, 129.
- Balundé, A., Jovarauskaitė, L., & Poškus, M. S. (2019). Exploring the relationship between connectedness with nature, environmental identity, and environmental self-identity: a systematic review and meta-analysis. *Sage Open*, 9(2).
- Başal, H. A. (2003). *Okul Öncesi Eğitimde Uygulamalı Çevre Eğitimi*. (içinde) Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, Sevinç M. (Ed.). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bogner, F. X. (2002). The influence of a residential outdoor education programme to pupils' environmental perception. *Journal of Psychology of Education*, 17, 19-34.
- Bora, E., ve Baysan, L. (2009). Empati Ölçeği-Türkçe Formunun Üniversite Öğrencilerinde Psikometrik Özellikleri. *Klinik Psikofarmakoloji Bulteni*, 19(1), 39-42.
- Clayton, S. (2003). *Environmental identity: A conceptual and an operational definition*. In Clayton, S., Opatow, S. (Eds.), *Identity and the natural environment* (pp. 45-65). Cambridge, MA: MIT Press.
- Clayton, S. ve Kılınc, A. (2013). Proenvironmental concern and behavior in Turkey: The role of national and environmental identity. *Psychology*, 4(3), 311-330.

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır.

Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

Güngör & Göktaş & Ogelman

111

- Davis, J. (2010). *Young children and the environment: Early education for sustainability*. Cambridge; Port Melbourne, Vic: Cambridge University Press.
- Duru, B. ve Bakanay, Ç. D. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çevreye Yönelik Etik Tutumlarının İncelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 47-63.
- Elikesik, M. (2013). *Sosyal bilgiler öğretiminde empati ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin empatik becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Elliott, S. & Davis, J. (2009). Exploring the resistance: An Australian perspective on educating for sustainability in early childhood. *International Journal of Early Childhood*, 41(2), 65-76
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 91-100.
- Gül, A. C., Tağrikulu, P., Çobanoğlu, İ. H., ve Çobanoğlu, E. O. Evaluation of Prospective Teachers' Attitudes Towards Sustainable Environmental Education. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 645-670.
- Gülay, H. (2011). Ağaç yaş iken eğilir: yaşamın ilk yıllarında çevre eğitiminin önemi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 4(3), 240-245.
- Güngör, H. (2019). *Bir okul öncesi eğitim kurumunda ekolojik ayak izi uygulamaları ile sürdürülebilir yaşam fırsatlarının geliştirilmesi* (Doktora Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi
- Günindi, Y. (2010). Okul öncesi öğretmenlerinin çevre dostu davranışlarının araştırılması. *Tübav Bilim Dergisi*, 3(3).
- Hinds, J., and Sparks, P. (2010). Investigating environmental identity, well-being, and meaning. *Ecopsychology*, 1(4), 181-186.
- Islam, T., Ali, G., and Asad, H. (2018). Environmental CSR and pro-environmental behaviors to reduce environmental dilapidation: The moderating role of empathy. *Management Research Review*.
- Ji, O. (2015). *Education for Sustainable Development in Early Childhood in Korea*. In J.Davis (Ed.), *Young Children and the Environment: Early Learning for Sustainability*. Cambridge; Port Melbourne, Vic: Cambridge University Press.
- Kahriman-Ozturk, Deniz, Refika Olgan, & Tulin Guler. (2012). Preschool children's ideas on sustainable development: How preschool children perceive three pillars of sustainability with the regard to 7R. *Educational Sciences: Theory and Practice* 12 (4), 2987–2995.
- Kals, E., and Ittner, H. (2003). Children's Environmental Identity: Indicators and Behavioral Impacts. In S. Clayton & S. Opatow (Eds.), *Identity and the natural environment: The psychological significance of nature* (pp. 135–157). MIT Press.
- Kanbak, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları: Farklı değişkenler açısından Kocaeli üniversitesi örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 77-90.
- Karataş, A. (2013). *Çevre bilincinin geliştirilmesinde çevre eğitiminin rolü ve Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Klein, S. R. and Huffman, A. H. (2013). *Introduction To IO Psychology and Environmental Sustainability inOrganizastions: A Natural Partnership*, pp. 3-16, (Ed.) Huffman, A. H., and Klein, S. R., *Green organizations: Driving change with IO psychology*. Routledge.
- Konuk, Y. ve Yıldırım, T. (2018). Empati becerisine dayalı etkinliklerle desteklenen sosyal bilgiler öğretiminin öğrencilerin çevre bilincine ve akademik başarılarına etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi* (IJONASS), 2(2), 57-69.
- Lange, F., & Dewitte, S. (2019). Measuring pro-environmental behavior: Review and recommendations. *Journal of Environmental Psychology*, 63, 92-100.

- Mesmer-Magnus, J. R., Viswesvaran, C. and Wiernik, B. M. (2013). "Book Highlight—The Role of Commitment In Bridging The Gap Between Organizational and Environmental Sustainability", *Global Business and Organizational Excellence*, 32: 86-104.
- Musitu-Ferrer, D., Esteban-Ibañez, M., León-Moreno, C., and García, O. F. (2019). Is school adjustment related to environmental empathy and connectedness to nature?. *Psychosocial Intervention*, 28(2), 101-110.
- Özdamar, K (2004), *Paket programlarla istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Kitapevi.
- Özyürek, A. (2021). *Çevre eğitimi dersinde yaratıcı drama uygulamalarının empati becerisini geliştirmesine etkisinin öğretmen adayları tarafından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Payne, P. (2001). Identity and environmental education. *Environmental Education Research*, 7(1), 67-88.
- Roberts J.A., D.R. Bacon, (1997) "Explaining the Subtle Relationship Between Environmental Concern and Ecologically Conscious Consumer Behaviour", *Journal of Business Research*, 40(1), ss:79-89.
- Sancak, İ. T. B. (2022). Çevresel bilincin, tutum ve davranış üzerindeki etkisinin incelenmesi: Bingöl Üniversitesi örneği. *Akademik matbuat*, 6(1), 91-110.
- Schultz, P. W., & Kaiser, F. G. (2012). *Promoting pro-environmental behavior*. In S. D. Clayton (Ed.), *The Oxford handbook of environmental and conservation psychology* (pp. 556–580). Oxford University Press.
- Smith, A. (2001). Early childhood-a wonderful time for science learning. *Investigating: Australian Primary & Junior Science Journal*, 2(17), 18-20.
- Taner Derman, M. (2013). Çocukların empati beceri düzeylerinin ailesel etmenlere göre belirlenmesi. *International Journal of Social Science*. 6(1), 1365-1382.
- Tanık, N. (2012). Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre kimliklerinin ve çevre dostu davranışlarının belirlenmesi. (Yüksek Lisans Tezi) Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Taşkın, Ö. ve Şahin, B. Çevre kavramı ve altı yaş okul öncesi çocuklar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (23), 1–14, 2008.
- Williams, C. C., and Chawla, L. (2015). Environmental identity formation in nonformal environmental education programs. *Environmental Education Research*, 22(7), 978–1001.
- Yoo, Y. Y., Kim, E. J., Sin, E. S. & Park, E. H. (2013). Analysis of the Korea educational policy and current curriculum based on education for sustainable development. *Korean Association for Learner-centered Curriculum and Instruction*, 3(17), 319-341.
- Yurtsever, N. (2021). *Okul öncesi öğretmenlerinin empatik eğilimleri ile doğayla ilişki ve çevre bilinci arasındaki ilişkide özgeciliğin aracı rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi

Makale Geçmişi	Geliş: 31.05.2022	Kabul:24.08.2022	Yayın:30.08.2022
Makale Türü	Araştırma Makalesi		
Önerilen Atıf	Güngör,H.;Göktaşlı.& Ogelman, G.. (2022). Investigation Of The Environmental Friendly Behaviors, Environmental Identity And Empathy Levels Of Pre-Service Teachers. <i>Journal of Research in Education and Teaching</i> . 11 (3), ss -104-113		